

METODELE ŞI ETAPELE REALIZĂRII ÎNTR-UN STAT DE DREPT

Alexandru CUZNEŢOV,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

SUMMARY

The classification of forms of realization of the right, in practical relations is closely related to the choice of methods to ensure the normal process of achieving legal standards and the results required by the legislature.

Clasificarea formelor de realizare a dreptului, în raporturile practice, este strâns legată de alegerea *metodelor* de asigurare a procesului normal al realizării normelor juridice şi de atingere a rezultatelor cerute de legiuitor.

Succesele şi insuccesele traducerii în viaţă a cerinţelor normative în comportamentul real sunt legate, în cele din urmă, de formarea bazei materiale corespunzătoare, asigurarea ştiinţifico-tehnică şi cu resurse, de climatul moral-politic favorabil, mijloacele organizaţionale etc. Un rol deosebit îl are partea subiectivă a procesului de realizare a dreptului şi mijloacele directe de influenţare asupra voinţei şi conştiinţei indivizilor. Dacă indivizii refuză hotărât a se supune cerinţelor înaintate, atunci realizarea dreptului niciodată nu va fi înfăptuită în comportamentul lor. De aceea, statul utilizează un şir de metode pentru a forma la indivizi, la persoanele cu funcţie de răspundere şi la subiecţii colectivi ai dreptului necesitatea sau dorinţa de a săvârşi acţiuni prevăzute de normele juridice.

Istoria cunoaşte două modalităţi de bază de impunere a voinţei indivizilor la realizarea indicaţiilor statale: 1) promisiunea unor recompense şi 2) ameninţarea impunerii fizice sau lipsirea de anumite privilegii[1].

Într-un stat de drept, se modifică destul de mult sfera şi volumul mijloacelor represiv-reprimare şi de impunere, se deschide posibilitatea „autoasigurării" prevederilor juridice. Scopul dreptului constă în satisfacerea necesităţilor vitale ale oamenilor. De aceea, e necesar a stabili corespunderea principială a voinţei statului cu voinţa subiecţilor realizării dreptului. În asemenea condiţii, perspectiva globală constă în scăderea treptată a necesităţii impunerii speciale statale. Însuşi conţinutul dreptului se condiţionează de supunerea benevolă din partea majorităţii persoanelor. Dar, „autoasigurarea" normelor juridice în societate nu trebuie să fie înţeleasă ca un conţinut simplificat, nu trebuie să trecem cu vederea că, în anumite perioade de dezvoltare, unele state au recurs la folosirea exagerată a metodelor autoritare, la impunerea administrativă şi chiar la folosirea metodelor de represiune. Cointeresarea participanţilor la relaţiile sociale constă în realizarea drepturilor lor în sfera acţiunii normelor permisive, iar mult mai larg – după limitele acţiunii interdicţiilor, limitărilor şi cerinţelor onerative. Mai mult, în cazul refuzului de realizare a drepturilor propuse, nu apar oarecare limitări. Conţinutul normelor permisive satisface voinţa cointeresaţilor, iar însuşi rezultatul realizării drepturilor aduce privilegiile dorite[2].

La realizarea normelor onerative, se folosesc „puterile" indivizilor. În calitate de compensaţii statul promite obţinerea unor beneficii (privilegii). Executarea obligaţiilor sub ameninţare este posibilă, dar ea niciodată nu va fi calitativă. Un cerc oarecare de indivizi în societate execută obligaţiile juridice în baza convingerii lăuntrice, în baza simţului responsabilităţii. Interdicţiile juridice se realizează, prioritar, sub ameninţarea apariţiei urmărilor nefavorabile în cazul încălcării lor. Aceasta poate fi: privaţiunea de libertate, amenda, corectarea prin muncă etc. În scopul asigurării procesului de realizare a normelor juridice, se folosesc pe larg metodele politice şi ideologice (convingerea), ce au o deosebită influenţă asupra persoanelor cu funcţie de răspundere şi reprezentanţilor puterii. Dar, aici importanţă decisivă prezintă altceva: pentru executarea corespunzătoare a obligaţiilor, statul le plăteşte lor salariu. Neîndeplinirea obligaţiilor duce la aplicarea sancţiunilor disciplinare, inclusiv la eliberarea din funcţie. Încălcarea interdicţiilor formează conţinutul aşa-numitelor „infracţiuni de serviciu".

Deci, metodele de realizare sunt legate de subiectul realizării dreptului, în general, şi a dreptului subiectiv, în special.

Fiind analizate cele expuse, propunem următoarea definiţie: ***metodele realizării dreptului reprezintă o totalitate de mijloace şi procedee cu caracter benevol şi volitiv-statale ce asigură procesul normal al realizării normelor juridice şi atingerea rezultatelor scontate de legiuitor***.

Fiind stabilite şi analizate formele realizării dreptului, inclusiv metodele de realizare a dreptului, se impune ca necesară cercetarea modalităţilor de realizare însăşi, prin *etapele de realizare a dreptului*.

Realizarea dreptului reprezintă un proces format din trei etape:

1) explicarea (interpretarea) dreptului;

2) formarea voinţei subiectului, legată de dorinţa acestuia de a folosi dreptul subiectiv oferit;

3) intrarea în raporturi juridice concrete[3].

Procesul realizării normelor juridice începe de la

etapa primirii informaţiei, de către persoana cointeresată, privind acţiunea normelor juridice şi izvoarele, care conţin aceste norme. Înainte de a alege o variantă sau alta a legalităţii, a modalităţii de folosire a dreptului subiectiv, persoana (inclusiv cu funcţie de răspundere) trebuie să afle detaliat ce norme ale dreptului acţionează în sfera corespunzătoare a reglementării juridice, ce drepturi subiective oferă aceste norme, în care ordine trebuie de acţionat ca să asigure executarea dreptului subiectiv prin direcţii legale, ce mijloace juridice apără drepturile subiective corespunzătoare şi în ce măsură ele sunt efective.

Procesul explicării (interpretării) conţinutului normelor juridice de către individ sau persoană cu funcţie de răspundere se înţelege ca interpretare a dreptului. Datorită acestei proceduri, normele juridice devin cunoscute de către individ, terţi. Având şi cunoştinţe despre dreptul în vigoare, persoanele cointeresate îşi formează voinţa lor şi iau hotărâri despre intrarea în raporturi juridice concrete. Procesul de mai departe, al realizării dreptului, se efectuează ţinându-se cont de reglementarea specifică în sfera dreptului privat şi public. În domeniul dreptului public, unde persoanele fizice şi juridice, independent, în baza aprecierii personale, intră în raporturi juridice concrete, etapele formării voinţei se minimalizează la aşa procese: 1) conştientizarea necesităţilor în beneficii materiale şi spirituale; 2) identificarea obiectului raportului juridic; 3) căutarea persoanei ce ar putea să satisfacă necesităţile în beneficii materiale şi spirituale[4].

Dreptul subiectiv, întărit în dispoziţiile normativ-juridice, permite individului, persoanei juridice să-şi satisfacă cerinţele sale în beneficii materiale sau spirituale în baza acţiunilor personale sau prin intermediul intrării în raporturi juridice concrete. Datorită divizării sociale a muncii, necesităţile unei părţi impunătoare de beneficii materiale şi spirituale nu pot fi satisfăcute doar prin acţiunile persoanei cointeresate. În acest scop, ea trebuie să intre în raporturi juridice concrete. De exemplu, pentru a căpăta o profesie anumită, individul intră în raporturi juridice cu instituţia de învăţământ corespunzătoare; pentru a avea mijloace materiale corespunzătoare, încheie contract individual de muncă cu instituţia, organizaţia.

Procesul de formare a necesităţilor subiectului, ca şi orice proces psihologic, stă după limitele dreptului. Importanţă juridică acest proces capătă atunci când persoana cointeresată conştientizează beneficiile materiale şi spirituale corespunzătoare ca viabile pentru sine şi, în acest scop, ia hotărâri de a se încadra în raporturi juridice concrete. Asemenea hotărâre reprezintă o etapă importantă a realizării dreptului, deoarece partea impunătoare a beneficiilor materiale şi spirituale, ce prezintă interes pentru individ sau pentru persoana juridică, rămâne în regiunea dorinţelor de neîndeplinit. Subiectul conştientizează ca fiind ireale cerinţele sale şi nu întreprinde nimic pentru a le satisface. După luarea hotărârii de a-şi satisface cerinţele, individul, persoana juridică este nevoită să întreprindă următorul pas – înfăptuirea alegerii acestui bun. De exemplu, familia care s-a hotărât să procure un frigider va fi obligată să identifice modelul concret pe care îl va procura. Dorinţa de a vizita cinematograful, muzeul, de asemenea, se află în faţa alegerii instituţiei culturale concrete pe care individul trebuie să o aleagă. Factorul final reprezintă totalitatea rezultatelor influenţării multiplilor factori sociali[5].

O garanţie juridică sigură a îndeplinirii obligaţiilor de către participanţii la raporturi juridice reprezintă *contractul*. El prezintă o formă de bază a fixării tranzacţiilor individului asupra apariţiei, modificării sau încetării raporturilor juridice în sfera dreptului civil şi de muncă. Contractul îşi găseşte aplicare şi în sfera dreptului familial, în forma contractului matrimonial, încheiat de părţile ce se căsătoresc sau care deja sunt căsătorite. Cu toate că sunt un şir de tranzacţii, în care procesul încheierii contractului nu formează o etapă separată, ci coincide cu momentul executării lui (contractul de vânzare-cumpărare în magazine, chioşcuri, contractul de transport în transportul municipal etc.), totuşi pentru raporturile juridice importante, pe termen lung, etapa încheierii contractelor reprezintă un element decisiv al activităţii faptice a participanţilor.

Etapa încheierii contractului de către participanţii la raporturile juridice private poartă un caracter adânc creator, ce concretizează drepturile şi obligaţiile, identifică condiţiile şi ordinea executării obligaţiilor şi a altor condiţii importante pentru raporturile juridice date. Partea socială a acestei activităţi se caracterizează prin procese psihologice complicate, legate de alegerea condiţiilor contractului, analiza critică a propunerilor altui participant la raportul juridic, de asemenea, de acţiunile concrete săvârşite de fiecare participant în scopul de a-l stimula pe agentul său să încheie contractul în baza condiţiilor propuse. Odată cu încheierea contractului în forma stabilită (verbală sau scrisă), activitatea participanţilor de a intra în raporturi juridice finalizează şi trece în calitate nouă – săvârşirea acţiunilor, îndreptate spre executarea obligaţiilor. Aceste acţiuni se află în sfera nemijlocită a producerii şi ies în afara reglementării juridice[6].

Atât în perioada de executare a obligaţiilor, cât şi în etapa primirii de către participantul la raportul juridic a beneficiilor necesare materiale şi spirituale, între participanţii la raporturile juridice pot apărea conflicte ce necesită amestecul statului. Dar procesul rezolvării acestor conflicte dă naştere la alte raporturi juridice, ce rezultă din conţinutul activităţii de aplicare a dreptului de către organele statale şi sunt reglementate de normele dreptului public, şi nu ale dreptului privat.

Altfel, are loc desfăşurarea procesului de realizare a dreptului în sfera ramurilor dreptului public: administrativ, financiar, penal, procesual, ecologic etc. Caracterul deosebit al raporturilor juridice publice constă în faptul că unul dintre participanţii obligatorii este organul competent statal sau instituţia publică.

Procesul realizării dreptului în raporturile juridico-publice, de regulă, derulează în trei etape: intentarea cazului juridic, primirea actului de aplicare a dreptului şi înfăptuirea raporturilor juridice[7].

O bună parte a raporturilor juridico-publice se nasc

în baza iniţiativei persoanelor fizice sau juridice, de exemplu, raporturile juridice legate de înregistrarea organizaţiilor, eliberarea licenţelor cu dreptul de a desfăşura activităţi concrete etc. Procesul formării voinţei iniţiatorului acestor raporturi juridice, practic, prin nimic nu se deosebeşte de procesul analogic al participanţilor la raporturile juridico-private. Individul, persoana juridică ia benevol hotărârea de a intra în raporturile juridico-publice. Dar, o mare parte de raporturi juridice, juridico-publice se nasc în baza iniţiativei organului competent statal şi independent de dorinţa celuilalt participant la raporturile juridice. În aşa fel, organele procuraturii, la iniţiativa lor, intentează dosare penale, organele controlului fiscal efectuează controlul privind plata corectă a impozitelor de către persoanele juridice sau de întreprinzători. În aşa raporturi juridice lipseşte etapa formării voinţei la indivizi şi la persoanele juridice. Dar şi organul statal (persoana cu funcţie de răspundere), de asemenea, nu este liber în acţiunile sale şi în hotărâri. El intră în raporturi juridice nu doar din propria dorinţă, dar în corespundere cu legislaţia, actele normative, ce obligă organul statal (persoana cu funcţie de răspundere) să acţioneze anume aşa, şi nu altfel[8].

Etapa apariţiei raporturilor juridico-publice, de asemenea, radical se deosebeşte de etapele analogice ale raporturilor juridico-private. În primul rând, în raporturile juridico-publice lipseşte posibilitatea alegerii altui participant la raporturile juridice. Chiar şi în raporturile juridice, ce apar în baza iniţiativei individului, persoanei juridice, lipseşte oarecare posibilitate de alegere a altui participant. Cererile sunt îndreptate în organul competent statal. În aşa fel, cererile de chemare în judecată se înaintează în instanţele de judecată la locul de trai (aflării) al pârâtului, cererea privind săvârşirea unei infracţiuni – în organele poliţiei sau procuraturii după locul săvârşirii infracţiunii. Cererea privind stabilirea pensiei după limita de vârstă se transmite organelor asigurării sociale după locul de trai al salariatului care a atins vârsta de pensionare.

În al doilea rând, individul, persoana juridică, în baza iniţiativei în urma căreia apar raporturile juridico-publice, nu pot stabili condiţiile şi conţinutul acestor raporturi juridice. Toate aceste întrebări se hotărăsc de organul statal independent în corespundere cu legislaţia în vigoare şi împrejurările cazului examinat. În aşa fel, individul tras la răspundere penală sau administrativă nu poate polemiza cu organele de ocrotire a normelor de drept privind mărimea sancţiunilor şi condiţiile de executare. Persoana, trecând controlul vamal, nu este în putinţă să stabilească care din bunuri sunt necesare să treacă controlul vamal. Această problemă este hotărâtă de însuşi organul vamal.

Pentru majoritatea raporturilor juridico-publice, o etapă obligatorie reprezintă aplicarea dreptului în scopul adoptării actului special individual, cu ajutorul căruia se identifică drepturile şi obligaţiile participanţilor la raporturile juridico-publice şi alte semne caracteristice. Procedurile obligaţionale ale acestei etape reprezintă evidenţierea şi evaluarea de către organul statal a împrejurărilor cazului examinat şi a legalităţii pretenţiilor individului sau ale persoanei juridice privind intrarea în raporturile juridice. În actele de aplicare a dreptului, sunt prevăzute două feluri de raporturi juridice: relaţiile, în care o parte este recunoscută a fi individul, persoana juridică, iar partea obligată – organul statal sau instituţia statală; un alt fel de raporturi juridice se caracterizează în baza obligaţiilor puse asupra persoanei fizice sau juridice. Ca exemplu de raporturi juridice din prima categorie pot fi raporturile privind pensia. A doua categorie este caracteristică pentru relaţiile de ocrotire a normelor de drept, în care obligaţia de a suporta aplicarea mărimii sancţiunii o suportă delicventul[9].

În baza actului de aplicare a dreptului, apar şi există raporturi juridice între organele statale sau instituţiile statale şi individ, persoana juridică, direct indicată în actul de aplicare a dreptului. Este caracteristic faptul că raporturile juridice nu pot să se modifice fie să înceteze în baza înţelegerilor părţilor. Încetarea raporturilor juridice este posibilă sau la momentul executării obligaţiilor prevăzute de actul de aplicare a dreptului, fie în baza hotărârii organului ce a emis acest act de aplicare a dreptului. Se adoptă o hotărâre specială şi în toate cazurile de modificare a raporturilor juridice.

Raporturile juridico-publice separate pot apărea şi înceta fără emiterea actului de aplicare a dreptului. De exemplu, raporturile legate de înregistrarea persoanei juridice, ale activităţii de întreprinzător, de eliberarea licenţei, certificatelor. Procesul de realizare a normelor juridice în aceste raporturi juridice se limitează la faptul că organele de stat competente verifică temeinicia pretenţiilor persoanei fizice sau juridice, privind primirea documentului corespunzător, şi atunci fie i se eliberează un asemenea document, fie i se refuză motivat eliberarea lui[10].

Deosebirile menţionate în etapele apariţiei şi modificării raporturilor juridice publice şi private nu modifică esenţa lor ca raporturi juridice, adică legăturile ce apar între subiecţii activi din domeniile economiei, politicii, alte sfere sociale în baza normelor juridice şi în corespundere cu ele. De aceea, respectarea cu stricteţe a legislaţiei, a altor acte normative, ce este caracteristic realizării dreptului, reprezintă un principiu general pentru toţi subiecţii raporturilor juridice, cetăţeni membri ai societăţii civile, inclusiv pentru organele statului şi pentru persoanele cu funcţie de răspundere.

Note:

[1] *Общая теория права и государства,* под ред. В.В. Лазарева, «Юристъ», Москва, 2000, с.258.

[2] *Ibidem*, p.259

[3] Сырых В.М., *Теория государства и право,* ЗАО Юстицинформ, Москва, 2006, с.256.

[4] *Ibidem*, p.257.

[5] Решетов Ю.С., *Механизм правореализации в условиях развитого социализма*, Изд.Казанского Унив., Казань, 1980, с.27.

[6] Сырых В.М., *op. cit.,* p.258.

[7] *Ibidem,* p.261.

[8] Решетов Ю.С., *op. cit.,* p.33.

[9] *Ibidem,* p.38-40.

[10] Сырых В.М., *op.cit.,* p.263.